

УДК 339.9

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ ІНВЕСТИЦІЙНИХ СТРАТЕГІЙ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ СТРУКТУРНИХ ЗРУШЕНЬ

DIVERSIFICATION OF INTERNATIONAL INVESTMENT STRATEGIES IN THE CONTEXT OF GLOBAL STRUCTURAL CHANGES

Леся Омелянівна ПЕТКОВА

д. е. н., професор кафедри фінансів Черкаського інституту банківської справи УБС НБУ (м. Київ)
E-mail: l_petkova@ukr.net

Lesia O. PETKOVA

Doctor of Economical Sciences, Professor of Finance Department of Cherkasy Institute of Banking of the University of Banking of the NBU (Kyiv)

Анотація. У статті досліджено теоретичні та прикладні аспекти процесу міжнародного інвестування, основні фактори, що його детермінують у посткризовий період, визначені структурні пропорції розподілу та динаміки міжнародних інвестицій. Запропоновано стратегічні напрями управління міжнародною інвестиційною діяльністю України.

Summary. In this article are analyzed theoretical and practical aspects of the process of international investment, as well as the main factors, that determine it in the post-crisis period, and specified the structure of distribution and development of foreign investment. It is also offered a strategic orientation for managing Ukrainian international investment operations.

Ключові слова: міжнародний інвестиційний ринок, прями іноземні інвестиції, інвестиційні стратегії, глобальні структурні зрушення.
Key words: international investment market, foreign direct investment, investment strategies, global structural changes.

Постановка проблеми. Триваючий вплив світової економічної кризи посилює актуальність проблематики подолання її наслідків як на рівні національних економік, їх регіональних об'єднань, так і в глобальному вимірі. Ефективність відновлення економічних процесів, забезпечення умов їх самовідтворення визначають конкурентоспроможність кожної країни, її місце в світовому господарському просторі, геополітичну роль та стратегічні перспективи. Наслідки як безпосередньо глобальної кризи, так і політики з подолання її наслідків, суттєво змінили тенденції сучасного світового господарства – відбуваються зрушення в міжнародному та міжрегіональному поділі праці, трансформуються гео економічні ролі розвинутих країн та країн, що розвиваються. Інвестиційна активність учасників міжнародного ринку, як одна із ключових форм міжнародних економічних відносин, найбільш наочно відображає зміну пріоритетів та стратегічних ролей зазначених груп країн.

Для України, як і багатьох інших трансформаційних економік важливо не лише досягнути показників докризового економічного розвитку, але поновити втрачені за час перехідного періоду міжнародні по-

зиції та реалізувати стратегії випереджаючого розвитку. Таким чином, врахування особливостей гео економічної трансформації, якісних змін міжнародного інвестиційного ринку дає можливість визначитись із пріоритетами стратегічного партнерства, спрямованістю національної економічної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування нової архітектури світового фінансового та інвестиційного простору перебувають в полі зору численних зарубіжних та вітчизняних дослідників. Серед них: Є. Акіпова, О. Білорус, Д. Лук'яненко, О. Михайловська, О. Мозговий, В. Новицький, Ю. Пахомов, О. Плотніков, О. Рогач, А. Філіпенко. Водночас, потребують поглибленого вивчення питання причин, а відтак, факторів довгострокової дії, що визначають пропорції та спрямованість трансформації світового інвестиційного простору, перспективи в ньому країн, що розвиваються, а також вимоги щодо інвестиційної стратегії України.

Метою статті є дослідження чинників, що здійснюють визначальний вплив на формування сучасної структури світового інвестиційного ринку, диверсифікацію і зміну спрямованості інвестиційних

потоків та розробка пропозицій щодо пріоритетів міжнародної інвестиційної діяльності України.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Фінансова глобалізація, як визначальна характеристика сучасного етапу розвитку світового господарства, здатна суттєво прискорювати перебіг будь-яких економічних процесів та взаємодій. Зміст структурних зрушень, що відбуваються в світовому економічному просторі за сучасного етапу глобалізації, може бути визначений за наступними напрямками: починаючи з 1990-х рр., темпи зростання доходів у країнах, що розвиваються, постійно зростають і зараз стабільно перевищують аналогічні показники по групі розвинутих країн; за різної швидкості економічної динаміки за групами країн, зберігається циклічна взаємозалежність між ними, іншими словами, циклічних рух суспільного відтворення має місце та співпадає за фазами циклу в усіх групах країн; в багатьох країнах посилилась нерівність у розподілі доходів, зокрема, у США частка 1 % населення, що отримують найвищі доходи майже потроїлась за останні три десятиліття і складає наразі близько 20 % сукупних доходів США [1, с. 13].

До визначальних якісних характеристик глобальних трансформаційних процесів належить безпрецедентне зростання потоків інформації та можливостей її використання на основі новітніх технологій. Специфіка сучасного етапу розвитку світового господарства, що є одним із наслідків процесів глобалізації, полягає в активізації численних взаємодій між його суб'єктами різних таксономічних рівнів. Все більшого поширення набувають сітьові структури, які суттєво трансформують як світові потоки товарів, послуг, економічних факторів, так і всю систему міжнародних економічних відносин.

Трансформація світового економічного простору прискорюється, значною мірою, завдяки глобальним фінансовим ринкам. В посткризовий період методичні підходи дослідження світової економіки, зокрема експертів МВФ, поповнились виміром «вторинних ефектів» – впливу заходів політики однієї країни на іншу як наслідок зростаючих обсягів торгівлі і фінансових потоків. До числа найбільш вагомих факторів світового фінансового простору, що активізують економічне зростання національних економічних систем, належать прямі іноземні інвестиції.

Аналітичне дослідження сучасних тенденцій та перспектив міжнародного інвестиційного процесу ЮНКТАД засвідчує, що посткризове відновлення відбувається нерівномірно, посилюючи тенденції структурних трансформацій докризового періоду. Незважаючи на тривалість наслідків глобальної кризи, неоднозначної результативності антикризових політик, поглиблення проблеми заборгованості країн ЄС, притік прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в світі в 2011 р. збільшився до 1,5 трлн дол США. Зростання відносно попереднього, 2010 р.

склало суттєвих 16 %, хоча рівня рекордного передкризового 2007 р., коли притік ПІІ склав 2 трлн дол США, все ще не досягнуто. Розподіл обсягів світових інвестицій між групами країн склався наступним чином: потоки ПІІ до розвинутих країн зросли на 21 % до 748 млрд дол США, до країн, що розвиваються – на 11 % до рекордних 684 млрд дол США, до країн з трансформаційними економіками, що включають країни СНД, Південно-Східної Азії та Грузію, – на 25 % до 92 млрд дол США. Важливе значення має трансформація галузевої структури світових прямих іноземних інвестицій. Так, після дворічного скорочення в 2011 р. збільшився на 43 % притік інвестицій в галузі добувної промисловості – до 200 млрд дол США. Одночасно, зменшились темпи приросту ПІІ в сектор послуг – 16 % до 570 млрд дол США та обробну промисловість – 6 % до 660 млрд дол США [2, с. 13]. Таким чином, за абсолютними обсягами прямих іноземних інвестицій в розрізі регіонів, відбувається поступове вирівнювання між розвинутими країнами та країнами, що розвиваються і трансформаційними, які в сукупності вже акумулюють 51 % світових ПІІ.

За галузевими пріоритетами зберігається домінування більш високотехнологічних секторів як реципієнтів міжнародних інвестиційних потоків. Наслідком нестійкої динаміки ПІІ періоду посткризового відновлення стала змінена галузева структура інвестицій за агрегованими секторами (табл. 1).

Зростання абсолютних та відносних показників нарощування обсягів ПІІ в галузі добувної промисловості викликане посиленням ризиків обмеженості ресурсів для зростаючого світового виробництва. По-перше, країни, що розвиваються і стали локомотивами зростання світового валового продукту, передусім Китай, мають ресурсовитратні економіки; по-друге, вкладання в добувну галузі є своєрідним засобом хеджування інвестиційних ризиків при нестійкості ринкової вартості інших активів. Скорочення обсягів інвестування в сферу послуг відбулось, головним чином за рахунок фінансових послуг (-52 % відносно 2005–2007 рр.), бізнес-послуг (-33 %), транспорту і комунікацій (-31 %).

Посилення загроз другій хвилі світової фінансової кризи обмежує можливості укладання двосторонніх та багатосторонніх міжнародних інвестиційних угод, кількість яких за 2011 р. склала лише 47 проти близько 220 станом на середину 90-х рр. [2, с. 22]. До того ж, в практиці національного та регіонального регулювання процесів іноземного інвестування посилюються тенденції врахування вимог корпоративної соціальної відповідальності, захисту навколишнього природного середовища, забезпечення умов стійкого самопідтримуючого розвитку. Таким чином, посткризова динаміка світових фінансових потоків характеризується поступовою зміною механізмів взаємодій учасників ринку, з'являються нововведення на на-

Таблиця 1

Галузевий розподіл прямих іноземних інвестицій, 2005–2011 рр.

Період	Добувна промисловість, млрд дол США, %		Обробна промисловість, млрд дол США, %		Послуги, млрд дол США, %	
2005–2007	130	8	670	41	820	50
2008	230	10	980	42	1130	48
2009	170	13	510	39	630	48
2010	140	11	620	50	490	39
2011	200	14	660	46	570	40

Джерело: [2].

ціональному та міжнародному рівнях формування та здійснення інвестиційної політики.

Узагальнення досвіду інвестиційної політики національних урядів дозволило виокремити наступні якісні зміни [2, с. 26]: по-перше, відбувається інтеграція інвестиційної політики із стратегіями економічного розвитку, інвестиційні потоки стають ключовими факторами зростання продуктивності та міжнародної конкурентоспроможності; по-друге, завдання стійкого розвитку стають об'єктами інвестиційної політики шляхом максимізації позитивних та мінімізації негативних ефектів міжнародного інвестування, формування відповідальної поведінки інвесторів; по-третє, посилення інвестиційної політики з позицій доцільності та ефективності через формування сильних інститутів її реалізації, моніторинг стійкості розвитку під дією інвестиційних факторів. На рівні міжнародної інвестиційної політики найбільш суттєвими стали зміни в контексті посилення значимості міжнародних інвестиційних угод через вищий рівень їх відповідності завданням стійкого розвитку; врівноваження прав і обов'язків країн та інвесторів завдяки поширенню принципів соціальної відповідальності, захисту навколишнього природного середовища тощо.

Дослідження особливостей участі України в процесах міжнародного інвестування дозволяє зробити висновки щодо відхилення пануючих у національній економіці тенденцій від загальносвітових, принаймні, за галузевою ознакою. Так, за даними Державної служби статистики України [3], в 2011 р. чистий приплив прямих іноземних інвестицій склав 6,5 млрд дол США, за 6 за місяців 2012 р. – 3,2 млрд дол США.

За період з початку інвестування станом на 31.12.2011 р. в економіку України надійшло прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) 49,4 млрд дол США, з них із країн ЄС – 79,9 % загального обсягу, з країн СНД – 8,1 %. Основні потоки ПІІ, 84 % від загального обсягу за весь період інвестування, були спрямовані з країн: Кіпр – 12,6 млрд дол (24,3 %), Німеччина – 7,4 млрд дол (24,3 %), Нідерланди – 4,8 млрд дол (24,3 %), Російська Федерація – 3,6 млрд дол (24,3 %), Австрія – 3,4 млрд дол (24,3 %), Велика Британія – 2,5 млрд

дол (24,3 %), Франція – 2,3 млрд дол (24,3 %), Швеція – 1,7 млрд дол (24,3 %), Віргінські Острови – 1,6 млрд дол (24,3 %), США – 1,0 млрд дол (24,3 %). Вагомою серед іноземних інвесторів залишається частка офшорних територій, що засвідчує непрозорість та тіньовий характер значного обсягу процесів міжнародного інвестування в країні. Показовою є концентрація вихідних потоків капіталу з України до Кіпру, що склала в 2011 р. 91,9 % загального обсягу.

Найбільш привабливими для лідерів іноземного інвестування в Україні є галузі: Кіпр – фінансова діяльність 21,8 % від загального обсягу інвестицій, переробна промисловість (металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів, хімічна та нафтохімічна промисловість, інші) – 20,7 %, операції з нерухомістю – 17,9 %; Німеччина – металургійне виробництво – 62,3 %, фінансова діяльність – 18,3 %, операції з нерухомим майном – 3,6 %; Нідерланди – будівництво – 19,5 %, торгівля, ремонт автомобілів – 12,7 %, харчова та тютюнова промисловість – 12,4 %; Російська Федерація – фінансова діяльність – 68,6 %, переробна промисловість – 7 %, діяльність транспорту і зв'язку – 6,8 %; Австрія – фінансова діяльність – 71,8 %, переробна промисловість – 8,9 %, торгівля, ремонт автомобілів – 5,9 %.

Виходячи із галузевих пріоритетів прямого іноземного інвестування економіки України, до числа пріоритетних належать фінансовий сектор, низькоста середньотехнологічна група галузей переробної промисловості, діяльність транспорту і зв'язку.

Порівняння географічної структури прямих іноземних інвестицій в період економічного зростання України і циклічного розширення світового господарства та в посткризовий період відображає дієвість внутрішніх економічних, політико-правових тощо факторів на перебіг міжнародного інвестування (рис. 1, 2). В аналізований період суттєво скоротилась відносна частка окремих розвинутих країн в здійсненні ПІІ в Україну, першочергово США – на 14 п. п., Великобританії – на 5 п. п., Швейцарії – на 3 п. п. при одночасному зростанні частки країн тих, що мають моно-спеціалізацію в інвестуванні – Австрія на 3 п. п., Німеччина – на 9 п. п., та Кіпр – на 14 п. п. з огляду на особливі умо-

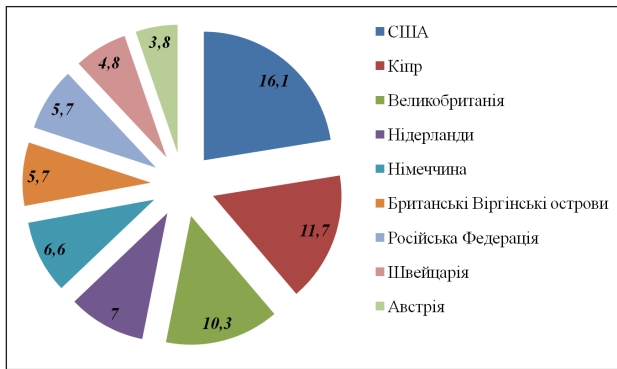

Рис. 1. Географічна структура прямих іноземних інвестицій в Україну у 2003 р., %

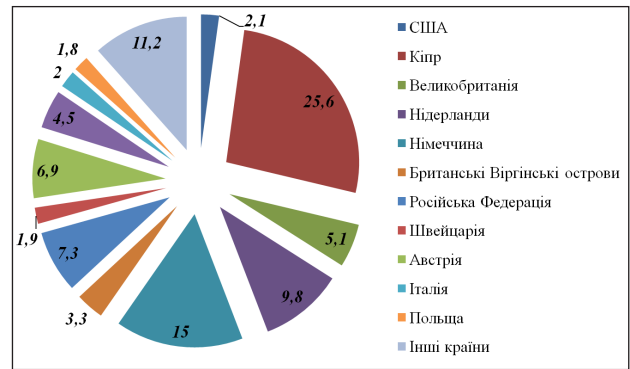

Рис. 2. Географічна структура прямих іноземних інвестицій в Україну у 2011 р., %
Джерело: складено за даними [3].

ви здійснення економічної діяльності в цій країні. Тим самим, підтверджується загальна тенденція до переорієнтації інвестиційних потоків провідних країн світу з ризикових ринків, що формуються на регіони з вищим рівнем стабільності.

Таким чином, тенденції прямого іноземного інвестування в Україні закріплюють неефективну, рентоорієнтовану структуру національної економіки, тоді як перспективи моделі випереджаючого зростання базуються на новітніх інноваційних технологіях.

Висновки. Однією з характерних рис світового господарства на сучасному етапі його розвитку є наростаючі процеси глобалізації, які носять об'єктивний характер і є результатом еволюції світової економіки. За умов подолання довгострокових наслідків світової економічної кризи, сила та спрямованість глобалізаційних впливів суттєво змінюється, однак, інтеграційні процеси та транснаціоналізація світової економіки продовжують посилюватись. Це свідчить про те, що глобалізація докорінно змінює середовище міжнародної інвестиційної діяльності, генерує формування наднаціонального простору, в якому діють багатонаціональні суб'єкти світогосподарських відносин.

Трансформація світового економічного простору обумовлена зростаючим впливом країн, що розвиваються на динаміку світового виробництва та міжнародного інвестування, збереженні циклічної взаємозалежності розвитку країн за всіма групами, посиленням соціальної диференціації в світі, зростанням масштабів інформації та технологій її використання, прискореним розвитком

сітових структур, що визначають всю систему міжнародних економічних відносин.

Специфіка процесів міжнародного інвестування в посткризовий період відображає підвищення ваги країн, що розвиваються та трансформаційних економік в структурі світових інвестицій, які акумулюють вже більше половини сукупного обсягу останніх. Зміни галузевої структури світових прямих іноземних інвестицій відобразили скорочення частки послуг на користь добувної та обробної промисловості, передусім, за рахунок фінансової складової. Характерною особливістю економічної політики національного та міжнародного рівнів є поєднання завдань інвестиційного процесу із стратегічними цілями стійкого економічного розвитку, вимогами охорони довкілля, посилення екологічності розвитку.

Процеси іноземного інвестування української економіки характеризуються недостатністю як за кількісними, так і за якісними параметрами, що обумовлено, передусім, дією чинників внутрішнього характеру. Галузевий розподіл прямих іноземних інвестицій в Україні сприяє відтворенню технологічно відсталой структури національної економіки, розвитку тих видів послуг, де факторами прискорення виступають чинники спекулятивного характеру. Відтак, потребують якісного оновлення стратегічні пріоритети міжнародного інвестування в Україні в напрямі посилення їх інноваційної складової, відповідності національним конкурентним перевагам, націленості на модернізацію економічного розвитку із забезпеченням його довгострокової стійкості.

Список використаних джерел

1. Дервиш К. Мировая экономика: конвергенция, взаимозависимость и расхождения [Электронный ресурс] / К. Дервиш // Финансы и развитие. — Режим доступа : <http://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/fandd/2012/09/index.htm>.
2. World Investment Report 2012 [Електро-

нный ресурс] / Режим доступа : http://unctad.org/en/Pages/DIAE/World%20Investment%20Report/WIR2012_WebFlyer.aspx.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. — Режим доступа : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.